TOPLUMUN AHLAKİ DEĞERLERİ NASIL EVRİM GEÇİRİYOR?

Ahmet TÜRKAN
MBA
Şubat-2025

İçindekiler

TAKDİM 2
TOPLUMDAKİ AHLAKİ DEĞERLER NASIL EVRİM GEÇİRİYOR? 3
Kültürel Değişim: 3
Eğitim: 4
Teknolojik İlerlemeler: 5
Hukuki Düzenlemeler: 5
1. Kişi Hukuku: 6
2. Aile Hukuku: 6
3. Miras Hukuku: 6
4. Eşya Hukuku: 6
5. Borçlar Hukuku: 6
Din ve İnanç Sistemleri: 7
Sosyal Hareketler ve Aktivizm: 8
Ekonomik Faktörler: 8
Globalleşme: 12
NETİCE-İ KELAM 16

TAKDİM

Toplumdaki ahlaki değerler nasıl evrim geçiriyor diyerek kafa yorulduğunda aşağıdaki ana başlıkları bulmak ve üzerinde düşünmek sanırım zor olmasa gerektir. Bu başlıklardan başka hususlar da elbette olabilir lakin şimdilik bunlarla iktifa ederek sorunlara çözüm bulma odaklı çalışmamızı yapmak üzere devam edeceğiz. Başlıklar halinde ele alacağımız konular topluma ve okuyucularıma bir fikir vermek ve konu üzerinde çalışanların dikkatlerini çekmektir. Kısa bir araştırma ile bu başlıkları ya da benzerlerini internet ortamında bulabilirsiniz. Belki de yazılmış kitaplar da vardır. Ancak açık toplum bilgilerinin harmanı ile oluşmuş yorumların kendi toplumumuzdaki ahlaki değerlere göre analiz edilip yorumlanması zaruridir.

Memlekette ne açlık var nede yokluk.

Gittikçe yok olan şükür, sabır, saygı, sevgi, sadakat,

Gittikçe artan kin, hırs, ihtiras, şeytani arzular, hayasızlık, edepsizlik.

İnsanoğlu onca nimetin içinde azdı kudurdu…

Bu kısa girişten sonra şunları söylemek mümkündür.

TOPLUMDAKİ AHLAKİ DEĞERLER NASIL EVRİM GEÇİRİYOR?

Toplumdaki ahlaki değerler, zaman içinde birçok faktörün etkisiyle evrim geçirir. İşte bu evrimi etkileyen bazı önemli faktörler:

Kültürel Değişim:

Toplumların kültürel normları ve değerleri zaman içinde değişebilir. Kültürel etkiler, inanç, sanat, edebiyat, müzik ve diğer kültürel ifade biçimleri aracılığıyla ahlaki değerleri şekillendirir.

Kültürel değişimler müspet yönde ise elbette topluma yansımaları da pozitif ya da müspet anlamda gerçekleşecektir. Dünyadaki yozlaşma açık toplum bağlamında incelendiğinde teknolojik gelişmelerin müspet fakat ahlaki yapının ve sosyal değerlerin negatif yönlü bir seyir izlediği aklını kaybetmemiş aydınların ve halkın gözünden kaçmamalıdır. İnanç yönlü değişimler tarih boyunca yaşandı. Onun için 124.000 peygamber ve onların bir kısmına İlahi Kitaplar gönderildi. Dini değerlerin teknoloji ile beraber yükselmesi gerekirken maalesef aksi istikamette değer kabı ile karşı karşıya kaldığı izlenebilmektedir. İnsanların beklentileri, değer yargıları, manevi ortamdan uzak kalmaları, toplumsal değerlerin değişmesi gibi pek çok hadise dinin kapsama alanını değiştirmektedir. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de açıklanmaktadır. Nefs şeytan ve diğer etkiler. Bu hususu tam anlamak için Kur'an ve Hadis metinlerine başvurulmalıdır. Amacımız konuyu bütünlük içinde ele alıp ahlaki değerlerin nasıl değiştiği hususuna vurgu yapmaktır. Kültür, sanat, müzik, edebiyat açısından emperyalizme maruz kalan İslam toplumlarında müspet olmaktan çok uzaktır. Kültürlerin toplumlara göre farklı yapıları olduğu unutulmamalıdır. Kültür uzun soluklu bir yapıdır. Soydan soya, nesilden nesile devam eder. Son yüzyılımızda ise kültür iletişimin, ulaşımın hızlanması ile farklı kültürel yapıları da etkisi altına aldığı görülmektedir. İnanç sistemlerinin kültür oluşumunda elbette çok önemli bir rolü vardır. Dinin ağırlıklı yaşandığı toplumlar kültürel anlamda daha stabildir. Yani tutucudur. Diğer toplumlarda ise değişkenlik daha hızlı olabilir. ABD gibi göçler sonucunda toplanmış, toplama kültürlerde ise nerede duracağı belli olmayan çarpık kültürlerin oluşması kaçınılmazdır. Teknik gelişmeler ise bu çarpık yapının dünyanın diğer toplumlarını da etkilemesi ve anlamsız bir kültürel yapının yayıldığı görülmektedir. Bu yapı açık toplum psikolojisinin aynı coğrafi alanda tezahür etmiş halidir. Yoz, ahlaksız, haz dolu bencil yapısı bu konuda başat rol üstlenmektedir. Kültür, sanat ve müzik gibi faaliyetlerin hiçbiri rastgele faaliyetler olamaz. Anadolu müzikleri gibi halkın bağrından kopanlar halka ait değerler taşır. Ancak batı toplumlarında zorlama yollu teknik ekipmanların vasıtası ile oluşturulanlar toplum katmanlarını kontrol etmek amacını taşımaktadır. Her birinin hedef kitleleri, değiştirilmek istenen ahlak ve toplum değerleri olduğu akıldan vareste değildir. 70'li yıllarda dünya genelinde furya haline gelen çıplaklığı

önceleyen filmlerle sektörün toplumları ne hale getirdiği malumdur. Müzik adına yapılan kuru bir gürültüden farksız, maneviyattan uzak faaliyetlerin gençler üzerindeki etkisini görmemek için kör olmak gerekir. Eurovision adı ile yapılan yarışmaların nasıl manipüle edildiği unutulmamalıdır. Edebiyat adına üretilen fuhşiyat kitap ve dergilerinin insanların bilinçlerinde nasıl bir etki oluşturduğunu sanırım konu üzerinde çalışmaları olanlar anlayacaktır. Edebiyat adına verilen ödüllerin kimlere ne maksatla verildiği unutulmamalıdır. Okumanın dünya genelinde gerilediği dönemde nasıl oluyor da açık saçıklığı sanat olarak aktarmaya çalışan kitaplar okuyucu kitlesi bulabiliyor. Nasıl oluyor da hayal satan kitaplar reyting rekorları kırıyor. Bu gelişmeleri göz ardı edemeyiz. Ona göre yapmamız gerekenleri önceleyerek, planlayarak gelecek adına yatırma dönüştürmeliyiz. İnsanlar refaha kavuştukça gaflete dalmakta ve bencilleşmektedir. Sadece haz yönlü eğilimlere odaklanmaktadırlar. Bu durum korkunç derecede tehlikelidir. Bunun önüne geçmek için kültürel değerlerin yozlaşmasına müsaade edilmemelidir. Milli ve manevi değerler korunarak kültürel değişimler ya da ilerlemelerin önü açılmalı ve toplumun refah seviyesi ile birlikte manevi değerlerinin artırılması beklenmelidir.

Eğitim:

Eğitim sistemleri, bireylerin ahlaki değerlerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. Okullarda verilen eğitim, bireylerin ahlaki değerlerini geliştirir ve değiştirir.

En önemli hususlardan biri eğitimdir. İnsanoğlunu doğuştan itibaren, ailesi başta olmak üzere aldığı eğitim ve sosyal çevre şekillendirmektedir. Tolumdaki ahlaki değişimi konu alan çalışmamıza eğitim sistemini aldığımızda aile, eğitim sistemi ve çevre tarafından ilk oluşumunda ya da oluşum ve gelişim aşamasında maruz kaldığı değişim ya da evrilmedir. Dünya üzerinde yaşayan insanlar arasındaki çeşitlilik eğitim alanında da vakidir. Birbirinden etkilenmesi de normaldir. Asıl olan toplumların kendi ahlaki yapılarını ve değer yargılarını bozulmaya uğramadan değişime ve gelişime karşı açık olmaları istenmektedir. Yoksa dış dünyadaki müspet gelişmelere gözünü kulağını kapatmak değildir. İnsanlar başkalarının ahlaki yapılarını nasıl oluyor da genelde olumsuz yönde değiştiriyor? Asıl kafa yorulması gereken husus budur. Çünkü dünyada insanlar üzerinde var olan farklılık ve çeşitlilikler sadece fiziki yapılarda değil, ruh, karakter ve ahlaki alanlarda da kendini göstermektedir. Zamanla gerek eğitim gerekse diğer etkenler saiki ile toplumlar birbirlerini etkilemektedir. Ahlaki yapılarını birbirlerine transfer etmektedirler. Diğer toplumların olumsuz ahlaki yapılarının İslam toplumlarında neşv-ü nema bulmasına seyirci kalınmamalıdır. Ahlaki yapılar eğitimle sağlansa da insanın fıtraten bozukluğa yönelen yapısı göz ardı edilmemelidir. Çünkü insan cahildir. Çünkü insan unutkandır. Eğitim sistemleri bu cehalet ve unutkanlığı tamir edecek sistemlerle donatılmalıdır. Eğitim modelleri dini ve ahlaki değerleri öncelemeli, insanların duygusuz, insafsız sadece kendini düşünen haz

düşkünü bireyler olmasına seyirci kalmamalıdır. Dini bilimle Eğitim bilimleri yetkili ve sorumluları bu konuları müspet anlamda değerlendirmeli ve gerçekten ahlaklı bireyler yetiştirmek amaçlı çalışmalara yönelmelidirler. Yoksa sadece ahlaklı görünen ama kendi içinde asla ahlaki davranmayan ikiyüzlü bireylerin yetişmesine zemin hazırlayacaktır. Sonra toplum olarak biz ne ara bu hale geldik diye üzülmekten öte elimizden bir şey gelmez.

Teknolojik İlerlemeler:

Teknolojinin hızlı gelişimi, ahlaki değerlerin evrimini etkiler. Sosyal medya, internet ve dijital teknolojiler, ahlaki değerlerin yayılmasını ve değişmesini hızlandırır.

Teknolojik ilerlemeler insan olmanın, insan aklını, ferasetinin, cesaretini kullanmanın ve geleceğe iyi miras bırakmanın neticesinde gelişmesi beklenir. Ama ahlaki değerleri yok sayıcı, bireyin şahsi çıkarlarını, kar maksimizasyonunu önceleyen yapılarda teknolojinin ilerlemesi sadece sömürü düzenine alet olur ve insanları kolay sömürmenin bir aracı olur. Bu durum ise ahlaki yapıyı ifsat eder. İnternetin, sosyal medyanın ilerlemesi ile kişisel yayınlarda çok büyük oranda artmıştır. Bu belki iyidir lakin ahlaki dezenformasyona uğrama ya da uğratılma tehlikesi müthiştir. İslam dininin oldukça önem verdiği ve insanın kendi tercihinin ötesinde, bireysel ve toplumsal bir zorunluluk olarak belirlediği; mahremiyet sınırlarının, kitle iletişim araçları ve sosyal medya kullanımına bağlı olarak, ne türlü bir değişim ve dönüşüme maruz kaldığı gözlenmiştir. Fıtri ve insani bir ihtiyaç olan mahremiyet; kişisel, toplumsal ve kültürel farklılıklara göre değişiklik arz ederken; dinin belirlediği mahremiyet ise belli sabiteler bakımından daha katı bir normdur. Bu katılık ise; insanı sınırlayan, mahrum bırakan bir mekanizmadan öte, insana şahsiyet inşa eden bir sır, bir gizliliktir. Ancak; Hristiyan kültürün bir metaforu olan itiraf ederek arınma, ifşa ederek suçtan beri olma temayülü, sosyal medya yoluyla Müslüman toplum arasında da neşet etmiştir. Mahrem olanın bir metaya dönüşüp, pazara sunulduğu sosyal medyada; Müslüman bireyler de mahrem olanın üzerinden görünürlük çabasına girmektedirler. Muhafazakâr ya da dindar bireylerin sosyal medya kullanımına bağlı olarak mahremiyet sınırlarını ve hangi dini değerleri ihlal ettiğini gözden kaçırmamak gerekir. Mahremiyet sınırlarının aşılmasının doğuracağı bireysel, toplumsal, dini ve ahlaki problemlere ve mesuliyetler anlatmakla bitmez. Görmenin de görünmenin de sorumluluk doğuran bir davranış olduğu dinimizde, dindar bireylerin sosyal medyada bu sınırları nasıl aştıklarını görmekteyiz. Beğeni almak adına yapılan rezaletler toplumun ahlaki dönüşümünün hangi aşamaya geldiği insaflara sorulmalıdır.

Hukuki Düzenlemeler:

Yasalar ve hukuki düzenlemeler, toplumun ahlaki değerlerini etkiler. Yeni yasalar ve düzenlemeler, bireylerin davranışlarını ve ahlaki değerlerini şekillendirir.

Hukuki düzenlemeler tarafsız olmalı, gerçekten adil olmalıdır. Günü kurtaran, birilerini koruyan yapılar şimdilik birilerini koruyabilir ama çok geçmeden toplumun tüm katmanlarını kaosa sürükler. Ahlaki değerleri öncelemeyen, dini kavramları öteleyen seküler mantıkla yapılan hukuki düzenlemeler her zaman sancılı olmuştur. Anayasamıza din işleri ayrı devlet işleri ayrı olsun paradigması ile sokulan laiklik çok kısa zamanda enigmaya dönüşmüş ve toplumun kanayan yarası olmuştur. Sonuçta başka milletlere öykünen kendi manevi ve ahlaki değerlerine düşman bir nesil yetiştirmişiz de farkına varmamışız diyerek dizlerimizi döveriz. Hukukun temelinde ise insan olmalıdır. Biraz teknik açılımla konuyu izah etmek istersek, hukuk genel olarak kamu hukuku ve özel hukuk olarak ayrılmaktadır. Roma Hukuku'ndan kaynaklanan bu ayrım Kara Avrupası Ülkelerinde uygulanmaktadır. Kamu hukuku ile özel hukuk arasındaki sınır her zaman, her yerde aynı olmadığı gibi kesin de değildir. Günümüzde bu ayrıma karma hukuk dalı da eklenerek her iki hukukun ortak özelliklerine sahip olan hukuk dalları ortaya çıkmaktadır.

Özel hukuk, bireyler arasındaki ilişkileri, eşitlik ve irade özgürlüğü ilkelerini esas alarak düzenler. Başlıca özel hukuk dalları; medeni hukuk, ticaret hukuku ve milletlerarası özel hukuktur.

Medeni hukuk, özel hukukun temeli sayılan ve düzenlediği ilişkiler bakımından en kapsamlı olan özel hukuk dalıdır. Kişiliğin elde edilmesinden sona ermesine kadar geçen süre içinde, ticari ilişkiler dışında kalan, tüm özel ilişkileri içine alır.

Medeni hukuk; kişi hukuku, aile hukuku, miras hukuku, eşya hukuku ve borçlar hukuku olmak üzere kendi içinde beş ana hukuk dalına ayrılır.

1. Kişi Hukuku: Kişiliğin başlangıcı ve sonu, kişiliğin korunması, kişisel durumların sicili, yerleşim yeri gibi kavramları içine alan kişi hukuku, gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişiliklerden dernek ve vakıfları da inceler.
2. Aile Hukuku: Adından da anlaşılacağı üzere, aile kavramını ve bu kapsamda nişanlanma, evlenme, boşanma, velayet, nesep gibi konuları inceler.
3. Miras Hukuku: Bireyin ölümünden sonra mallarının, alacaklarının ve borçlarının durumunu düzenleyen medeni hukuk dalıdır.
4. Eşya Hukuku: Kişinin gerek taşınır gerek taşınmaz mallar ile kurduğu bağları düzenler. Zilyetlik, tapu sicili, ayni hak, mülkiyet, rehin, ipotek gibi konular bu kapsamda incelenir.
5. Borçlar Hukuku: Kişiler arasındaki borç ve alacak ilişkilerinin düzenlendiği hukuk dalıdır.

Lozan görüşmeleri sırasında, daha önce Osmanlı Devleti'ne "Batılı" ülkeler tarafından yöneltilmiş olan "gayri müslim vatandaşlarına İslam hukukunu uygulayamayacağına" dair eleştiriler, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerine karşı da ileri sürülmüştür. Türk hükümetini hukukta tam resepsiyona sevk eden unsurlardan birisi de budur. Hükümet, bir anlamda

Lozan barış görüşmeleri sırasında yabancılar ve gayrimüslim azınlıklar lehine yapılan baskıdan "Batı kanunlarını" kabul ederek kurtulma yoluna gitmiştir. Azınlıkların hakkını Lozan'da korumak isteyen Batı, Müslüman Türk halkının İslami hassasiyetlerini ve kavramlarını dayatma yolu ile izole etmiş, Müslümanları ikilemde bırakmıştır.
Türk Medeni hukuku Cumhuriyet Dönemi'nde hukuk alanında inkılaplar yapılırken önce yerli bir Medeni Kanun hazırlanmaya çalışılmıştır. Yeterince devrimci görülmeyen bu çaba, dönemin yöneticileri tarafından yarıda kesilmiştir. 1926 yılında devrimci bir yol izlenerek İsviçre Medeni Kanunu'nun toptan tercümesi kararlaştırılmıştır. Böylece toplumun yaşantı ve değerleri dikkate alınmak yerine başka bir toplumun yasalarını tercüme ederek kabul yolu tercih edilmiştir. Bu durum, bazı eleştirilere sebep olmuştur. Türkiye'de hukuk devrimleri gerçekleştirilirken Lozan Antlaşması'na bağlı olarak, Avrupa'dan getirilen hukukçu danışmanlardan yararlanılması Lozan Antlaşması'nda Avrupalı devletlere taviz ve taahhüt verildiği eleştirisini beraberinde getirmiştir. Batılılaşma adına yapılan bu değişikliler toplumu Batılılaştırmadığı gibi kendi öz yaşamlarının batılı, inançlarının İslam temelli olması dolayısı ile bu ikilem hiçbir zaman bitmeyecektir. Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu İsviçre'den, Ceza Kanunu, İtalya'dan, Ticaret Kanunu Almanya'dan, Ceza Muhakemeleri Usulü Almanya'dan, Deniz Ticaret Kanunu Almanya'dan, İdare Hukuku Fransa'dan. Ve İcra İflas Hukuku İsviçre'den alınmıştır. Yani yedi düvele karşı savaşıp savaşı kazandığımızı söyledikten ve masaya oturduktan sonra; masadan kalktığımızda kendimizi deyim yerinde ise Batı'nın kucağına bıraktık. Önce kanunlarını sonra da yavaş yavaş davranışlarını ve ahlaki yapılarını ithal ettik. Sanayi ithalatı halen devam etmektedir. Ticaret ise bağımlılıktan başka bir işe yaramamıştır. Ticarette Türkiye aleyhine yaşanan dengesizlik ise sürekli olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Alınan ithal kanunlar gereği iktisadi olarak yapılması gereken mücadele sosyal alanda yapılmış, harf devrimi, kılık kıyafet devrimi gibi halk üzerine baskı unsuru olmaktan başka bir işe yaramamış, ithal demokrasi ve siyasi yaşantı uzun süre tek parti dönemi sebebi ile istenen amaca ulaşmamıştır. Ardından nerede ise her 10 yılda bir tekrarlanan dış kaynaklı darbeler iktisadi kalkınmada adım atılamaması ile neticelenmiştir. Netice olarak hukuk düzeninin toplumu ileri götürmesi gerekirken tepetaklak etmiş, adalet bir türlü sağlanamamış, gemisini yürüten kaptan olarak kalmıştır.
001 yılında yaşanan banka hortumlama hadisesi ile toplum ve ekonomi milyarlarca Lira zarara uğratılmış müsebbipleri ya hiç ceza almamış ya da kanuni karşılığı olmadığı için az cezalarla kurtulmuş yollarına devam etmişlerdir. Toplum ahlaki olarak ilerlemek yerine erozyon üstüne erozyonlardan kurtulamamıştır. Hala devam eden anayasa çalışmaları bataklığa saplanılmış izlenimi vermektedir. Çünkü toplum değerleri ve ahlak normları dikkate alınmadan yapılan hiçbir kanunun bir anlamı olmayacaktır. Hakiki kanun koyucu Rabbimizin inadına atılan adımlar ahlaksızlıkta tırmanışa deva eden topluma yeni yürüyen merdivenler olmaya devam edecektir.

Din ve İnanç Sistemleri:

Din ve inanç sistemleri, ahlaki değerlerin temel kaynaklarıdır. Ancak, zaman içinde dini ve inanç sistemleri de değişebilir ve bu da ahlaki değerlerin evrimini etkiler.

Toplumlar ve kültürler zaman içinde değişmektedir. Talepler, algılar değişir. Dinin temel kavramları değişmez. Çünkü o kavramları ilahi kitabında elçisi vasıtası ile bize bildiren Rabbimiz her şeyi bilen her şeye hükmü geçen Rabbimizdir. O zaman bizim doğru değerlendirmelerimize ve Kur'an'ı algılama biçimimize dikkat etmemiz gerekmektedir. Özellikle açık toplum haline gelmiş, elindeki akıllı telefon ya da diğer ekipmanları ile dünyanın her yerine ulaşabilen gençliğin ya da toplumun başkalarından etkilenme ve değerlerine karşı sorumsuzca davranabile eğilimim olabileceği göz ardı edilmemelidir. O zaman dini değerlerin temel kavramı olarak Rabbimizin bildirdiği "Akletmez misiniz?" sorusunu soran ve cevap bulabilen toplumun temel taşlarını koruyacak yapıda bilgilenmeye ve bilgilendirmeye ihtiyacımız olduğu muhakkaktır. Son dönemde seküler yapıların, Ortodoks zihniyetlerin, ahlaksız, imansız adamların taptıkları tahribata karşı uyanık olunmalı ve dini eğitimi bu bilinçle çözüm odaklı kavramlarla tekrar içselleştirmeliyiz.

Sosyal Hareketler ve Aktivizm:

Sosyal hareketler, ahlaki değerlerin değişiminde önemli bir rol oynar. Feminist hareketler, çevre hareketleri, insan hakları hareketleri gibi sosyal hareketler, toplumun ahlaki değerlerini dönüştürür.

Bir fitne çıkar feminiz adıyla toplumun tüm katmanlarını zehirler. Size cinsel kimliğinizi sorgulatır. Kurduğu tuzağa doğru yavaşça çeker de haberimizi olmaz. Bir inek günde 100-200 litre kadar metan gazı çıkarıyor 'Bazı uzmanlara göre inekler günde ortalama 100 litre ile 200 litre arasında metan gazı çıkarıyor. Bazı uzmanlar ise bunun 500 litreye kadar çıkabileceğini söylüyor. Bunun bir arabanın bir günde yaydığı metana eşit olduğu belirtiliyor. Derler kendi plastik etlerinin tüketmeniz için sizi köle yaparlar. Küresel ısınma derler, en güçlü silahları kendileri kullanır, en büyük cüsseli ciplere binerler ama size küresel ısınmanın zararlarını anlatır dururlar. Kurdukları örgütlerle, derneklerle kimliklerinizi elinizden alırlar. Ahlaki değerlerinizi çiğnerler, çiğnetirler farkına varamazsınız. O zaman sosyal olayların ardındaki kurguyu doğru okumak ve toplumu ahlaki ve dini değerlerine sahip çıkan insanlarımızla donatmak son derece önemlidir.

Ekonomik Faktörler:

Ekonomik koşullar ve değişimler, ahlaki değerlerin evrimini etkiler. Ekonomik zorluklar veya refah dönemleri, bireylerin ve toplumların ahlaki değerlerini yeniden değerlendirmelerine neden olabilir.

Çünkü insanlar ekonomik olarak zenginleştiklerinde, refah seviyeleri arttığında ahlaki değerleri önemsemezler. Tarih boyunca Nemrut ve Firavun zihniyetler ekonomik durumları çok iyi olanların arasından çıkmıştır. Tarih bize dün olduğu gibi bugün de şahittir. Ekonomik gelişmelerini kurudukları

sömürge düzenleri ile sağlayanlar, insanları köle olarak kullananlar bu ruh yapısına sahip kimselerdir. Sizi tüketim toplumu yaparlar, en yeni model akıllı telefonu alabilmeniz için cebinizdeki son kuruşa kadar alırlar, kendileri akıllı telefon kullanmazlar, kurdukları güzellik endüstrisi ile sizi makyaj manyağı yaparlar ama kendileri bir defa bile kullanmazlar. Siz sürekli daha iyisinin peşinde koştukça hırsları daha azgınlaşır, ahlakınızı dininizi elinizden alırlar. Ekonomik özgürlük vaadi ile kimliklerinizi silerler. Anne baba evladına, evlat anne babasına hasret bir şekilde bu hayatta oradan oraya savrulur gidersiniz. Kabir kapısına geldiğinizde uyanır mısınız? Bilinmez.

Batı ekonomisi sömürü üzerine kuruludur. Bizim ekonomimiz ise insaf esasları üzerine kuruludur.

Arap yazarlarından Cahiz, "Türklerin Faziletleri" adlı kitabında Türklerin erdemlerini şöyle sıralar: "Türk, vatanını sever, harp sanatında ustadır; şerefli, faziletli, dindar ve yabancıya saygılıdır. Devlet kurucudur, savaş dışında hile ve hurda bilmez, sözüne sadık, vefalı, insaflı, anlayışlı, vakur, edepli, cesaretli, savaşta usta, savaştan kaçmaz, namuslu, adam kandırmaz…"

Ahiliğin yazılı kaynaklarından olan "Fütüvvetnâmeler"de Türklerin ahlâkî değerleri şöyle sıralanmıştır: "Doğruluk, cömertlik, dostluk, sadakat, kanaat, takva, tefekkür, vefa, ilim, amel, sabır, ihlâs, sır saklamak, yalan söylememek, zina yapmamak, hırsızlık etmemek, hocalara ve büyüklere saygı göstermek, insaf etmek, ayıbı örtmek, çiğ söz söylememek, kötü söze cevap vermemek, herkese iyilik yapmak, misafiri sevmek, din farkı gözetmeksizin herkesi değerli görmek…" Anadolu insanı işte bu değerlerin içine doğar. Değerleri öğrenir ve yaşar. Varlığını ve benliğini değerleriyle sürdürür. Onun alametifarikası da bu değerlerdir.

Bugün Anadolu insanı bu özelliklerinden uzaklaşmış, kültür yozlaşmasına maruz kalmış ise batılılaşma adına içimize giren hastalıklı yapıya bakıp sebeplerine değinmek gerekir. Mevlâna, Yunus Emre, Ahi Evran gibi yüzlerce gönül ve toplum mimarlarının yetiştiği Anadolu; toplumu iktisadi, kültürel, edebi olarak geliştirirken önceledeği ahlaki kavramları göz ardı etmemek gerekir.

Bitiremez hasletini övenler,
Söyleniyor dilden dile destanı.
Anlatıyor ceddimizi görenler,
Yiğit olur Anadolu insanı!

Zarar vermez, yabancıya yerliye,
Yakıştırmaz hıyaneti erliğe,
Baş kaldırmaz, düzenliğe dirliğe,
Cesur olur Anadolu insanı!

Misafire ikram eder sakınmaz,
Tamah etmez, cimriliğe kapılmaz,
Sapıkları taklit için özenmez,
Cömert olur Anadolu insanı!

İş yaparken ihlâs ile çalışır,
Fazilette birbiriyle yarışır,
Kavga etmez, dargın ise barışır,
Birlik olur Anadolu insanı!

Bağlı olur, vatanına dinine,
Kapılıp ta gitmez moda seline,
Sâhip çıkar, kültürüne, diline
Nâmusludur Anadolu insanı!

Hemen kanmaz, yalan yanlış sözlere,
Firâsetle bakar bütün yüzlere,
Müslümandır, Ehl-i sünnet üzere,
Dosdoğrudur, Anadolu insanı! diyor; Sefâ Koyuncu

Türk milletinin değerleri binlerce yıllık birikimin ürünüdür. Bu değerlerin korunması ve yarınlara aktarılması milletin kendisine düşer. Bir milleti millet yapan, geleceğe taşıyan, kültür unsurlarıdır. Konuyu kültür maddesinde izah etmiştik. Birlik ve beraberliğin oluşmasında psikososyal ve kültürel güce ihtiyaç vardır. “Psikososyal ve kültürel güç, toplumu millet yapan birlik ve bütünlük duygusu ile bunları sağlayan milletin tarihî birikimi, eğitim ve kültür düzeyi, gelenek, hukuk, dil, fikir vb. alanlardaki durumu ve bunlarla ilgili uygulamaların millî güce etkilerini kapsar. Anadolu insanının bu değerler ile yüceldiği dönemler ile Batıyı karşılaştırmak Anadolu insanını Batı ile kıyaslamak lafı güzaf derecesinde iken, Batılılaşma adına transfer ettiğimiz yoz kültür sonucunda nerelere geldiğimiz görmezden gelmek te aynı derecede basitlik olur.

Evet teknik olarak, iktisaden kalkınmış bir Batı duruyor karşımızda, ama sadece o kadar.

Sen bizim dağları bilmezsin gülüm,
Hele boz dumanlar çekilsin de gör.
Her haftası bayram, her günü düğün,
Hele yaylalara çıkılsın da gör.

Bilmezsin ovalar nasıldır bizde;
Kağnılar yollarda, yoncalar dizde…
Saydıklarım damla değil denizde,
Hele bir ekinler ekilsin de gör.

Görmedin sen bizim mavi suları,
Karlar eriyince kırar yuları…
Köpük olur beyaz, sel olur sarı;
Hele taştan taşa dökülsün de gör.

Sen bizim köyleri görmedin ki hiç,
Yolları toz, çamur, evleri kerpiç.
O kirli kabukta, o en temiz iç;
Hele bir yakından bakılsın da gör.

Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı,
Sevgiyi bulasın, yakına gel ki…
Kalıplar gerçeği göstermez belki
Gönül perdeleri sökülsün de gör. Abdurrahim KARAKOÇ

Ekonomi literatüründe iktisat; bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kıt olan kaynakları kullanarak fayda sağlamaktır. Bunları sağlamak için yani iktisat (ekonomi) için girişimcilerin olması ve işletmelerin bulunması gerekir olarak tanımlanmaktadır. Bizim temel kültürümüzde ise iktisat kanaatle birlikte anılmaktadır. Girişimci, üretim elemanlarını (doğa, emek, sermaye) sistemli ve bilinçli bir şekilde bir araya getirerek mal ve hizmet üretimini sağlayan kişidir. İşletme, üretim faktörlerini planlı ve sistemli bir şekilde bir araya getirerek mal ya da hizmet üretimi amacı güden üretim birimine denir. Günümüz işletmelerinde üretilen mal veya hizmetlerin az giderlerle çok kar elde etme isteği esas amaçtır. Klasik iktisat, Keynesyen iktisat anlayışı, Kapitalist, sosyalist ve karma iktisadi sistem gibi farklı görüş ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Bizim dinimizde haram kabul edilen faiz Batı İktisat anlayışında dengeleyici unsur olarak kabul edilmiştir. Bizde diyargamlık esas iken batı iktisadı ezici rekabeti öncelemiştir. Bugün Batı ile her alanda entegre olunan iktisadi yapılarda Batı'nın iktisat prensipleri piyasaya tamamı ile hâkim olmuş, ahlaki ve dini norm ve kavramlar arka planda sadece dindarlara mahsus kalmıştır ki, pek çok konuda Batı ile uyumlu fetvalar ortaya saçılmış vaziyettedir.

Konuyu farklı bir yaklaşımla "kanaat- iktisat" bağlamında ele alacak olursak; Kanaat ile iktisat arasında birbirini tamamlama manası vardır, birisi eksik olsa diğerinin fayda ve kemali görülmez. İnsan önce verilen rızka kanaat edecek, sonra bu rızkı iktisatlı ve tutumlu bir şekilde sarf edecek. Bu iki kurala uyduğu zaman insanın hayatı hem huzurlu hem bereketli hem de minnetsiz geçecektir. Batı iktisat kavramları üzerine güzellemeler düzerken, para kaynağını sömürgecilik üzerinde kurmuş, sömürdükçe zenginleşmiş, zenginleştikçe sömürmüş ve bu haz ile daha hırsla sömürmüştür. Bu yaklaşım tüm dünya ülkelerine sirayet etmiş, hak yemek, haram yemek,

faizcilik, kolay yoldan zengin olmak tüm insanların rüyası haline gelmiştir. Elbette kolaycılık ve haram lokmaya olan talep bizim İslam toplumunu da etkilemiş ve ne yediklerine dikkat etmeyen, devleti deniz yemeyeni domuz gören bir nesil yetişmiştir. Üzümünü ye bağını sorma demiştir. Çıkarları uğruna bütün manevi değerlerini ayaklar altına alan bir nesle evrilmiştir.

Globalleşme:

Küreselleşme, farklı kültürlerin ve ahlaki değerlerin etkileşimde bulunmasını sağlar. Bu etkileşimler, toplumların ahlaki değerlerini değiştirir ve evriltir.

Globalleşme ulaşım kolaylıkları, nakil vasıtalarının çok kısa zamanda malları istenen noktaya ulaştırabilmesi ve en çok internetin ve akıllı cihazların sınır tanımayan etkisi ile ortaya çıkmıştır. Dünyanın öbür tarafında üretilen ürün sabahında komşu marketin raflarında yerinin alır. Siz de kurbanlar olarak koşarak tuzağa kendi ayağınızla gidersiniz. Bu etkileşim elbette ahlak normlarını siler süpürür. Sonra arkanıza yaslanıp bir soluk almak istediğinizde bu hale ne ara geldik dersiniz. Almanlar bizden çalışkan, Japonlar bizden dürüst ya da Çinliler sürekli üretiyor biz bakıyoruz dersiniz. Avrupa çok ileri canım, hele Amerika'ya söyleyecek söz yok dersiniz. Halbuki sahip olduğunuz değerlerin hiçbiri çalışkan olmanıza, dürüst olmanıza ya da üretmenize engel değildir. Engeli kafanıza kurarlar her fırsatta düğmesine basıp çalıştırırlar ve sadece izlemekle yetinirsiniz. Durun, azıcık dikkat edin ve neleri kaybettiklerinize bir göz atın. Yüzlerce yıl boyunca ilim üretmiş bir neslin evlatları ne ara bu kadar yozlaştı diye akledin. Fehmedin. Kendinize dönün.

Toplumların ahlaki değerleri, bu ve benzeri faktörlerin etkisiyle sürekli olarak evrim geçirir. Bu değişim, bazen hızlı ve belirgin, bazen ise yavaş ve inceliklidir.

Çünkü bu değişimler zamana yayılır, koşturmanın arasında fark edilmez bir hal alır. Hem kalabalık hem gürültülü hem acımasız sosyal hayat farkındalığınızı alır götürür. Siz haz dünyanızda yapayalnız kalırsınız. Azıcık nefes alın, Olan bitene kulak kabartın. Nereye yönlendiriliyorsunuz. Aslında gidişat nereye bir bakın. Hesap vermeyeceğiniz bir alem değil, her şeyin hesabının sorulacağı, yaptığınız her şeyi kaydeden, tek tek sorulacağınız bir aleme gidiyorsunuz. O zaman iyi şeyler yapmak zorundasınız. Ahlaklı, erdemli, kişilikli olmak zorundasınız. Başkalarına öykünmek yerine kendiniz adam olmak zorundasınız.

Netice-i Kelam olarak deriz ki. Maddeler halinde saymaya çalıştığımız hususlar aslında bir bütündür. Biri diğerini etkiler, tetikler, koşturur. Konu anlaşılsın diye maddelere ayırdık.

Müntesibi olmaktan şeref duyduğumuz İslâm, kendisini yalnızca insanın manevî kurtuluşuyla sınırlayan bir din değil aynı zamanda kişinin manevi kurtuluşunu dünyevî durum ile irtibatlandıran bir dindir. Bunun en güzel örneğini, inanç ve davranış biçimleriyle insanlığa yegâne model oluşturan

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatında görüyoruz. O'nun, Medîne'ye hicretten sonra kurduğu ilk yapı cami, diğeri ise çarşıdır. Bunların biri İslâm'ın ahiret boyutuna işaret ederken, diğeri ise, dünya boyutuna işaret etmektedir. Bu açıdan İslâm önce insana, kendi ayakları üzerinde durmasını öğretir. İnsanı, çalışma ve üretime teşvik eder.

İslâm'a göre insanın görevleri olduğu kadar hakları da vardır. Hatta görevler haklardan önce gelir. Çünkü bir insanın hakkı, aslında diğer insanların üzerindeki görevidir. İnsanlar görevlerine özen göstermeyince haklar da korunamaz olur. Bu sebeple İslâm toplumu, bir çeşit "mükellefler" toplumudur. Bu mükellefiyetlerin başında, toplumun zayıf ve yoksul bırakılmış kitlelerine karşı görevlerimiz gelir.

Çağımızda pek çok insan yoksulluk içerisinde yaşıyor. Dünyada yoksulluk ve açlıkla mücadele eden sivil insani yardım teşkilatları olmasına rağmen çok ciddi anlamda gıda, sağlık ve diğer tabiî ihtiyaçların karşılanmasında büyük mesafeler alındığı da söylenemez. Bugün dünyada her beş insandan birisi yoksuldur. Afrika'dan Latin Amerika ülkelerine, Filistin'den Sudan'a, Moğolistan'dan Arjantin'e, Afganistan'dan Burundi'ye, Irak ve Suriye'ye varıncaya kadar milyonlarca insan, inanılmaz derecede açlık ve sefalet içinde yaşamaktadır.

Ülkemizin jeopolitik olarak pek çok fakir ülkeye yakın olması sebebi ile göçlere maruz kalmaktadır. İnsanlarımızın yardım duyguları bu çaresiz insanlara karşı boş değildir. Her alanda gelişmiş olduğu imkanların oldukça yüksek olduğu Batı bu manzaralara karşı kayıtsız kalmaktadır. Yoksullara kapılarını kapatmıştır.

Toplumsal dayanışma, İslam dininin büyük önem verdiği konuların başında gelir. İslam dini, insanlar arasında sosyal yardımlaşmayı teşvik etmiştir.

Dinimizin toplumsal dayanışmaya büyük bir önem verdiğinin en önemli kanıtı, kutsal kitabımızın birçok ayetinde kötüye yönlendiren, insanları kutuplaştıran her şeye karşı çıkılmış olması ve toplumsal dayanışmayı yüceltip insanları toplumsal dayanışmaya yönlendiren cümleler olmasıdır. Dünya üzerinde yaşayan herkes mutlu ve huzurlu bir hayat ister ve bunlar için ibadetlerini yerine getirmeli, ilim irfan sahibi olmalı, vatanına sevgi duymalı, bunların yanında vicdanlı olmalıdır. Tek bir kişi için değil, herkesin bu vasıflara sahip olması gerekmektedir zira dinimiz bir bütün olmamızı söylemektedir ve toplumsal dayanışma da bir bütün olmayı, hemfikir olmayı gerektirdiği için her Müslümanın aynı özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Hepimiz ortak bir noktada buluşmalıyız çünkü bir insanın güzel bir şekilde hayatını sürdürebilmesi için toplum hayatına ihtiyaç duyar ve bu toplumdaki her bireyin uyum içinde olması gerekmektedir; kısacası her bir insanın huzur ve mutluluğunu topladığımızda toplumun huzur ve mutluluğuna ulaşırız. Toplumsal dayanışmanın gerektirdiklerini yerine

getirdiğimizde her bir insan, sonuç olarak toplum huzura kavuşmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan" Kötülük ve düşmanlıkta değil; iyilik ve güzellikte yardımlaşalım" cümlesiyle de dinimizde toplumsal dayanışmanın önemi ve yeri önemli bir şekilde vurgulanmıştır.

Hac ibadetinin, çeşitli sebeplerle Müslüman halklar ve toplumlar arasında vücuda gelmiş bulunan husumet ve gerginlikleri ortadan kaldırma ya da azaltma, sertlikleri yumuşatmak, ihtilafları sona erdirmek ya da en aza indirmek yönünde çaba harcama, gibi, Müslüman toplumlar arasında var olan birtakım problemlerin giderilmesine yönelik faaliyetleri icra etme noktasında da oldukça önemli bir fonksiyonu vardır. Nitekim dini duygularla kutsal topraklarda bulunan Müslümanlar, en azından hac ibadetinin ifa edildiği zaman dilimi içerisinde, aralarındaki toplumsal ayrılıkları bir tarafa bırakacak ve yakın duygular içerisinde ibadet etmek durumunda olacaklardır. Bu da Müslümanların birbirlerini anlamalarına fırsat verecek ve bir iletişimin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Geleneksel iktisat modern dünyanın inşası sürecinde insan tanımını "Homo Economicus" üzerinden yapmıştır. Homo Economicus maddi tatmin için maksimum faydayı hedefleyen iktisadi bir insan tiplemesidir. Bu insan tiplemesinin aksiyomları olan tam bilgiye sahip olma, seçici olma, doyumsuz olma, tercihlerinde tutarlı olma, bencil olma ve rasyonel olma, modern dünyanın insanını tamamen bireysel menfaatine yönelik hedefleri olan bir fert olarak tasavvur etmektedir. Bu anlayışa göre bireyler sadece kendi menfaatlerini maksimize etme hedefi ile yaşamaktadırlar.

Modern dünyada insan bir yanıyla doğasından koparılıp nesneleştirilmekte, diğer yanıyla bizzat kendisi bu nesneleştirmenin etkisiyle sadece kendini merkeze almakta ve dünyayı kendi mülkü gibi görüp ona göre bir hayat tasavvur etmekte ve bunun için savaşmaktadır. Bu tutum da son derece yaygınlık kazanmakta ve tüm insanlığı tehdit eder hale gelmektedir. Böylece modernizm ve geleneksel iktisat anlayışı insanı ve toplumu sadece kendi menfaatine yöneltmekte, bencilleştirerek ifsat edip insanlıktan ve insani hasletlerden uzaklaştırmakta ve geleceği karartmaktadır.

Temelde ülkelerin savunma sanayii ve iş dünyasının daha hızlı üretim yapması amacıyla geliştirilen iletişim teknolojileri sayesinde hayat da değişime uğramaktadır. İnsanların alışkanlıkları, toplumların tepkileri, şirketlerin organizasyonel yapıları, ulus aşırı şirketlerin yönetimi, hatta insan ilişkileri özellikle 20. yüzyılla birlikte baştan sona dönüşmektedir.

Aynı zamanda konumuz olan ahlaki yapı da dönüşmektedir. Ahlaki yapı da kendi adına globalleşmektedir. Hayatın bütünü sadece ana hatlarıyla değil tüm ayrıntılarıyla değişmektedir. Kapitalizm ve iletişim teknolojilerinin yeni yeni neşv ü nema bulduğu coğrafyalarda bu değişim daha net bir şekilde hissedilmektedir.

Kapitalizmin ilk evresi diyebileceğimiz vahşi kapitalizm döneminde yönetici, kadim bilgelikten kopmuş bir biçimde çalışanını insan olarak görmeyen, tabiri caizse köle olarak gören bir vaziyette idi. Fakat zaman içerisinde vahşi kapitalizmden uzaklaşılması, refahın artması, liberal düşüncelerin daha da yaygınlaşması neticesinde, uzaktan yöneten, hiyerarşik sistemin tepesine yerleştirilmiş hükmeden yöneticilerin yerini, çalışanları ile ekip oluşturabilen, hiyerarşinin zincirlerini esnetmiş (zaman zaman da kırmış), hükmetmek yerine yol gösteren yöneticiler aldı. Nasıl ki, ebeveynlerdeki rol değişimi insanların beklentileri doğrultusunda gerçekleşti ise, yöneticilerin rol değişimi de çalışanların beklentileri doğrultusunda şekillendi.

Çünkü insan hala Batı'nın iktisadi insan modeline uyarlanmış bir şekilde "kaynak" olarak görülmektedir. İnsanın bir kaynak olarak algılanması ise medeniyetimizin insan anlayışına zıt bir düşüncedir.

İnsanın dünyaya gelişinin bir anlamı olmalı ve sonucu olmalıdır. Eğer sırf dünya için, dünyalık kazanmak için gelmiş isek batıyı örnek almakta bir sorun olmayacaktır. Kainattaki düzene, sisteme, içindekilere, yüz yıllardır toplumlardaki değişim, gelişim, anlayış bize bir sebep anlatmaktadır. Bu dünyanın sonsuz olmayıp aynen insanın ömrü gibi sonlu olduğu ve hesap verileceği gerçeğidir. Eğer hesap verecek isek hem kendi hayatımız hem sosyal çevremizi hem de iktisadi yaşantımızı, algılarımızı, değerlerimizi buna göre dizayn etmemiz gerekecektir. Batı dini reddederek içinden sıyrılmaya çalıştığı bu değerler bütününden ne zamana kadar uzak duracak. Ne zaman akıl ve vicdan çizgisini görecek. Sömürü ile elde ettiği kendi mutlu dünyasında, başkalarının da hakkı olduğunu görecek. Zulmettikleri, sömürdükleri insan ve toplumlar ile ne zaman yüzleşecek. Daha doğru bir tespit ile; kendisi ile ne zaman yüzleşecek. Batıda ne zaman İslami değerler yükselişe geçse, sistemi kontrol edenler tarafından müthiş bir saldırganlık politikası piyasaya sürülmektedir. Batı dediğimizde Avrupa Birliği (AB) anlaşılması, bunun iktisadi bir yapı olduğunun görülmesi anlaşılmayan bir konu değildir. 1959 yılından beri Türkiye'nin AB'ye dahil olmak istemesi, müthiş bir karşı direnç ile karşılanması ve kapıların kapatılması anlaşılmayacak bir durum değildir. Ülke insanı olarak sahip olunan değerler, her şeye rağmen korunmaya çalışılan inanç sistemi Batı'yı ürkütmektedir. Bizim inanç sistemimiz hesap verilebilirlik üzerinedir, oysa Batı bunu temelden reddetmektedir. Din temelli yapıları temelden reddederek kafasını kuma gömmüştür. Batı insanının maruz kaldığı psikolojik travmaları göz ardı edemeyiz. İntiharlar, alkol ve uyuşturucu kullanımı, sınırsız yaşanan cinsellikler, İstanbul sözleşmesi dayatması ile içimize sızmaya çalışan LGBT hayasızlığı aramızdaki farklılaşmayı ortaya sermektedir.

Tüm bunlara rağmen ortak yol bulunabilir mi. Belki her toplum kendi değerlerine sahip, ancak başkalarının değerlerine ve hürriyet kavramlarına saldırmaz ise. Hürriyet kendi sınırları içinde kalır ise hürriyet olabilir. Başkasının sınırlarını ihlal eden hürriyet asla hürriyet olarak kabul

edilemez. Askeri terminolojide sınır ihlali savaş sebebi olarak kabul edilir. Toplumsal ihlaller ise sosyal savaş ve felaketlere sebep olmakta ve neticede aradaki mesafe kapanmak yerine açılmaktadır. Bugün İslam ülkelerinin maruz kaldığı kanlı saldırılar maalesef hürriyet adına yapılan sınır ihlallerinden kaynaklanmaktadır.

İnsan ve toplum hayatındaki evrilme elbette olacak, olmaya devam edecektir. Ancak ahlaki değerleri yok etmeden, erdemi insanlığı ve adaleti yok etmeden değişim iyidir.

NETİCE-İ KELAM

Günümüz toplumlarında görülen ahlaki yozlaşma, özellikle İslami kimliğin çoğunlukta görüldüğü ülkemizde bu kadar bozulma; eee bunlar normaldir, zamane gençliği gibi basit, ucuz söylemlerle geçiştirilecek bir şey olamaz. Olmamalıdır.

Aileler kendi geleceklerine, devletimizde hem kendi geleceğine hem insanımıza sahip çıkmalı ve kökten çözüm aramalıdır. BU konunun çözümü elbette eğitimdir. Eğitim önce temel dairede yani ailede başlatılmalı, toplumun tüm katmanlarına yayılması devletimiz eli ile sağlanmalıdır.

Nasıl, ne zaman demek konuyu çöpe atmaktan farksızdır. Seyrettiğimiz yeter. Toplumu ifsat eden konuları elimden geldiğince yukarıda belirtmeye çalıştım. Çözümlerin devlet eli ile yoluna koyulması, ahlaki yozlaşma karşısında yaptırımların devlet eli ile gerçekleştirilesi zaruridir.

Vesselam.

Ahmet TÜRKAN